

Mezinárodní a evropské právo & lidská práva

Daniel Bartoň

Univerzita Karlova
Evangelická teologická fakulta

Základy práva, 15. listopadu 2016

Pojem mezinárodního práva

- ▶ **Mezinárodní právo** je soubor právních norem, které upravují vzájemné vztahy států a jiných subjektů mezinárodního práva a stanoví oprávněné způsoby jejich chování v rámci mezinárodního společenství
- ▶ Pro mezinárodní právo je charakteristické:
 - ▶ *zásada svrchované rovnosti* – jednotlivé státy jakožto subjekty mezinárodního práva jsou svrchované (suverénní) a jsou si navzájem rovné; mezinárodní právo nemá zákonodárce nadřazeného jednotlivým státům – zákonodárcem si je mezinárodní společenství
 - ▶ nedosahuje preciznosti a detailnosti vnitrostátních právních systémů
 - ▶ je částečně právem nepsaným (nezadedybatelná úloha obyčejů)
 - ▶ velmi úzká vazba na politiku

Subjekty mezinárodního práva

- ▶ **Státy** – definovány územím, obyvatelstvem a veřejnou mocí, která se na daném území prosazuje
- ▶ **Mezinárodní organizace mezivládní povahy** (např. OSN, Rada Evropy, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě)
- ▶ Povstalci, národněosvobozenecká hnutí, mezinárodní teroristické sítě
- ▶ Svatá stolice, Svrchovaný řád maltézských rytířů, Mezinárodní výbor Červeného kříže, města s mezinárodním statutem
- ▶ Jednotlivci (?)

Prameny mezinárodního práva

- ▶ Mezinárodní úmluvy
- ▶ Mezinárodní obyčeje
- ▶ Obecné zásady právní uznávané civilizovanými národy
- ▶ Soudní rozhodnutí a učení nejkvalifikovanějších znalců veřejného práva různých národů
- ▶ Jednostranné právní akty (notifikace, uznání, protest, zřeknutí se, příslib, akty mezinárodních organizací)

Úmluvy zajímavé pro sociální práci

- ▶ Evropská úmluva o lidských právech (1950)
- ▶ Evropská sociální charta (1961, revidována 1996)
- ▶ Úmluva o lidských právech a biomedicíně (1997)
- ▶ Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (2006)
- ▶ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966)
- ▶ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966)
- ▶ Úmluva o právech dítěte (1989)
- ▶ Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979)

Vztah českého a mezinárodního práva

- ▶ Čl. 1 odst. 2 Ústavy stanoví:

Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.

- ▶ Čl. 10 Ústavy stanoví:

Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

Evropské právo a Evropská unie

- ▶ **Evropským právem** chápeme v současnosti právo Evropské unie (a Evropského společenství atomové energie); pro právo Evropské unie používáme také název *unijní právo*
- ▶ *Komunitární právo* – právo Evropských společenství do Lisabonské smlouvy (tj. 1952–2009)
- ▶ Evropské právo je samostatný právní řád, který čerpá jak z mezinárodního práva, tak z vnitrostátních právních řádů různých právních kultur

Primární právo EU

- ▶ **Zakládací smlouvy** – Smlouva o EU, Smlouva o fungování EU, Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii a jejich novelizace (Jednotný evropský akt, Maastrichtská smlouva, Amsterdamská smlouva, Niceská smlouva a Lisabonská smlouva)
- ▶ Smlouvy o přistoupení
- ▶ Listina základních práv EU

Sekundární právo EU

- ▶ **Nařízení** – je závazné a přímo použitelné ve všech svých částech
- ▶ **Směrnice**
 - ▶ závazné pro státy co do zamýšleného výsledku
 - ▶ pokud směrnice není provedena ve stanovené lhůtě, mohou se některá ustanovení směrnice stát přímo použitelnými a mít přímý účinek
- ▶ **Rozhodnutí** – závazné v celém svém rozsahu, má zpravidla adresáty
- ▶ Doporučení, stanoviska, sdělení Komise, vysvětlení, bílé knihy, zelené knihy atp. – nezávazné, ale slouží jako vodítka

Zásady uplatnění práva EU

▶ **přímý účinek**

- ▶ mnohé normy práva EU mohou přímo zakládat práva a povinnosti jednotlivců, jichž se lze dovolat u národních soudů (taková norma musí být dostatečně jasná a přesná, bezpodmínečná a schopná vyvolat právní účinky bez prováděcího opatření)
- ▶ *vertikální účinek* – jednotlivec vůči státu
- ▶ *horizontální účinek* – mezi jednotlivci (výjimečné)

- ▶ **nepřímý účinek** – nemá-li norma práva EU přímý účinek, může mít účinek nepřímý, spočívající v povinnosti aplikačních orgánů členských států aplikovat národní normu v co největším souladu s normou EU (povinnost *eurokonformního výkladu*)

Odpovědnost členského státu za škodu

- ▶ Členský stát EU odpovídá za škodu způsobenou jednotlivci porušením práva EU za následujících podmínek:
 - ▶ porušené pravidlo mělo za cíl přidělení práv jednotlivci
 - ▶ existuje dostatečně závažné porušení normy EU
 - ▶ existuje příčinná souvislost mezi porušením a škodou

Co jsou to lidská práva?

- ▶ Co pro Vás znamenají lidská práva?
- ▶ Jaký je původ lidských práv?
- ▶ Jsou lidská práva univerzální?
- ▶ Co je to lidská důstojnost a jaký je její vztah k lidským právům?

Základní kategorie lidských práv

- ▶ Občanská a politická práva
- ▶ Sociální, kulturní, hospodářská práva
- ▶ Kolektivní lidská práva (?)
- ▶ Lidská práva související s životním prostředím (?)
- ▶ Lidská práva v oblasti informačních technologií (?)

Mezinárodní lidskoprávní normy

- ▶ Všeobecná deklarace lidských práv (1948)
- ▶ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966)
- ▶ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966)
- ▶ Evropská úmluva o lidských právech (1950)
- ▶ Evropská sociální charta (1961, revidována 1996)
- ▶ Další regionální deklarace a úmluvy
- ▶ Deklarace a úmluvy pojednávající lidská práva osob s určitou charakteristikou nebo lidská práva v určitém kontextu

České lidskoprávní normy

- ▶ Listina základních práv a svobod (vyhlášena pod č. 2/1993 Sb.)
- ▶ Ústava ČR (1/1993 Sb.)
- ▶ Řada prováděcích zákonů

Právo na život (čl. 6 Listiny)

1. Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.
2. Nikdo nesmí být zbaven života.
3. Trest smrti se nepřipouští.
4. Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.

Právo na spravedlivý proces

- ▶ Čl. 36 odst. 1 Listiny: *Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.*
- ▶ Čl. 6 EÚLP
- ▶ Součástí tohoto práva je:
 - ▶ právo na projednání věci bez zbytečných průtahů a v přiměřené lhůtě
 - ▶ právo na veřejné projednání věci
 - ▶ právo na nestrannost a nezávislost soudu
 - ▶ zásada rovnosti stran
 - ▶ právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům
 - ▶ právo na zákonnou procesní úpravu (na postup dle závazných procesních pravidel)

Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 9 EÚLP)

1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.
2. Svoboda projevovat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

- ▶ Jiří Malenovský: *Mezinárodní právo veřejné*
- ▶ James Crawford: *Brownlie's Principles of Public International Law*, 8. vydání (OUP 2012)
- ▶ Pavel Svoboda: *Úvod do evropského práva*
- ▶ Rowan Williams: *Human Rights and Religious Faith*,
<http://rowanwilliams.archbishopofcanterbury.org/articles.php/2370/human-rights-and-religious-faith>
(je k dispozici i audionahrávka přednášky)
- ▶ Miroslav Mitlöhner: *K právním a etickým problémům spojeným s narozením těžce malformovaného jedince*, <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/64/70>